

Posudek disertační práce

Petr Netolický: Etnoarcheologie staveb. Komparativní výzkum tradiční architektury střední a východní Evropy (Středověké a časně novověké dřevěné a hliněné konstrukce z pohledu archeologie a etnoarcheologie). Disertační práce. Plzeň 2018

Disertační práce obsahuje tyto kapitoly: 1. Úvod (s. 1), 2. Cíl a struktura práce (s. 1-2), 3. Přístup a metoda (s. 2-3), 4. Nástin vývoje středověkých a raně novověkých dřevěných konstrukcí na základě stavebně historického, archeologického a etnologického poznání (s. 4-34), 5. Přehled tradiční architektury dřevěných konstrukcí ve východní části střední a ve východní Evropě (archeologie, etnografie) (s. 34-44), 6. Mazanice. Empirický výzkum, (s. 44-95), 7. Etnoarcheologie (s. 95-104), 8. Experimentální archeologie (s. 104-117), 9. Historické prameny (s. 117-123), 10. Přehled dřevěných konstrukcí v Čechách a na Moravě (s. 123-137), 11. Shrnutí a diskuze (s. 138-140), 12. Závěr (s. 140-141), 13. Bibliografie (s. 142-171), 14. Konference a odborné semináře (s. 171), 15. Seznam zkratk (s. 171-172), 16. Summary (s. 173-174), 17. Riepilogo (s. 174-176), 18. Přílohy na CD (s. 176), 19. Přílohy (s. 177-187 + 137 mapy, plány, kresby, fotodokumentace a tabulky).

Autor si vytyčil jako hlavní cíl své práce vytvoření hypotézy o typech dřevěných a hliněných stavebních konstrukcí, užívaných ve středověkých a raně novověkých vesnických a městských profánních stavbách v Čechách. Modelování opírá o vhodně zvolený artefakt, který je prvkem sledovaných typů stavebních konstrukcí a je jejich markantním znakem – mazanici. Autor důvodně předpokládá arbitrárnost tohoto znaku. Model opřená o archeologické prameny rozvíjí na datech získaných etnoarcheologickým výzkumem v oblastech s dochovanými tradičními stavebními technikami, kde autor na základě nesouběžnosti historického času předpokládá dochování archaických typů stavebních konstrukcí. Data doplňuje a komparuje sledováním technologických procesů a jejich výsledků z archeologických experimentů. Nutno předeslat, že tento postup je zvolen vhodně, odpovídá tématu a vede ke splnění vytyčených cílů. Případný a logický je chronologický záběr práce, rozšířený i na období raného novověku a také sledování uvedených konstrukcí u tří typů staveb základních socioekonomických tříd tradiční zemědělské evropské společnosti, totiž venkovských staveb, městských staveb a panských sídel. Uvedený způsob sledování dosud poměrně opomíjeného, protože těžko uchopitelného, stavebního artefaktu - mazanice, konvenuje také autorovu hlavnímu krédu, totiž multidisciplinárnímu přístupu, které programově vyjádřil v úvodu své práce.

Vlastní empirický výzkum opírá o studium otisků v mazanici. Jejím základem je deskriptivní klasifikační systém MAZANICE, který je v práci vhodně popsán a ilustrován. Při

tom autor vhodně upozorňuje také na jiné na existující systémy a komentuje vlastní substituci dat ze systému KLASIMA (nebo KLASSIMA? s. 46). Na detailně uvedených rozborech jednotlivých publikovaných i nepublikovaných výzkumů lze sledovat autorovu argumentaci i z ní vyplývající širší závěry. V portfoliu jsou zahrnuty i příklady otisků dřev ve vápenných maltách. Deskriptivní systém, který autor používá, zahrnuje základní kategorie popisu zaniklých staveb. Definovány jsou všechny potřebné proměnné a popis je z teoretické roviny aplikován v práci na jednotlivé případy.

Etnoarcheologie je druhou základní disciplínou, v níž autor spatřuje možnosti základního přínosu pro poznání stavebních reliktních středověkých staveb na základě analogií v prostředí tradiční architektury, a to díky nesouběžnosti historického času v oblasti východní (Rusko) a jihovýchodní Evropy (Rumunsko). Autor se zúčastnil celkem čtyř expedic, při nichž byla sbírána potřebná data. Stručně se připomínají dějiny této disciplíny a její metodická východiska a metoda sběru dat. Výsledky jsou popsány, shrnuty a okomentovány.

Další oblastí, jejíž přínos ke sledované problematice autor definuje, je experimentální archeologie. Případová studie poměrně podrobně popisuje experiment z archeologického parku v Praze - Liboci, v jehož rámci byl zhotoven mazanice omaz roubeného domu. Je zřejmé, že experiment ověřoval při přípravě mazanice řadu postupů, které byly pro pracovníky ve středověku zcela rutinní. Časové údaje pro přípravu mazanice i omazání stěn stavby jsou zajímavé. Představují orientační závěry a bylo by vhodné je dále testovat.

Z hlediska stavební historie mám několik výhrad k termínům, které autor používá při popisu staveb a jejich součástí. Především se jedná o záměnu významů termínů „kout“ a „roh“ (kupř. s. 9, 10, 12, 17, 35, 36, 38), spojených především s popisem umístění topenišť v prostoru jizby. Termín „kout“, který měl být v této souvislosti užit, označuje plochu, případně jí příslušející prostor, vymezenou vypuklou obrysnicí či konvexním úhlem zalomené obrysnice prostoru. Oproti tomu „roh“ je konvexním zalomením obrysnice obvodové konstrukce prostoru, tedy nikoli tělem, ale hranicí geometrického tělesa. Je patrné, že chybnou terminologii autor převzal ze starší literatury, která pod vlivem středočeského nářečí považovala oba významově rozdílné termíny za synonymické. Obdobně nekriticky přejatým termínem je označení „předsín“ pro síň domu (s. 14). Není také zřejmé, jak u jiného příkladu proběhla proměna „zakouřená jizba v čistou a bílou síň“ (s. 25). Patrně měl v tomto případě autor na mysli proměnu jizby ve světnici.

Za překonaný termín je třeba považovat označení emfyteutické kolonizace jako „německé kolonizace“ (s. 43). Tento zastaralý termín bývá ještě někdy používán ve středoevropské literatuře pro označení východní kolonizace (tedy: „německá východní kolonizace“), kdy jsou zanedbány kolonizační procesy v západní a severní Evropě (přechod Francouzů na jih od

Pyrenejí, kolonizace západních částí Britských ostrovů a švédská kolonizace ve Finsku). Pro celý proces probíhající v Evropě od počátku 11. století do poloviny 14. století je dnes obecně přijímán spíše neutrální termín: velká kolonizace.

Výhradu mám také k rozdělení skupin typů dřevohlinitých stavebních konstrukcí, konkrétně k přiřazení drážkové konstrukce ke konstrukci roubené a vyčlenění konstrukce hrázděné. Z hlediska genetické příbuznosti konstrukcí stěn (správně: zdí, stěna je jen lícovou plochou konstrukce), které je dáno tektonickými prvky (nesoucími, nesenými) a výplněmi ploch, je drážková konstrukce sloupkovou (štenýřovou) konstrukcí, z níž je odvozena rámová (venýřová) konstrukce, jejímž jedním typem je konstrukce hrázděná. Drážkové konstrukce je tedy bližší konstrukci hrázděné, než konstrukci roubené. Autorovo odlišné rozdělení je patrně dáno limity reliktní sledované mazaniny, kdy otisky kuláčů výplně drážkové konstrukce nelze zřejmě odlišit od otisků kuláčů roubení.

a) zhodnocení významu práce pro obor:

Práce pokračuje v tématu otevřeném pro systematické studium v českém prostředí doc. Pavlem Vařekou. Pro obor je práce významná požadavkem uplatnění interdisciplinárního přístupu a je také excelentní ukázkou jeho praktického naplnění.

b) vyjádření k postupu řešení problému, metodám a cílům:

Cíle práce byly stanoveny vhodně, zvolené metody vedou k jejich dosažení. Praktický postup práce tyto metody naplňuje.

c) stanovisko k výsledkům a původnímu konkrétnímu přínosu předkladatele práce:

Výsledky předložené k obhajobě jsou průkazné, přínos autora je původní, a to nejen ve vlastních výzkumech a jejich výsledcích, ale také ve shrnutí a komparaci výsledků výzkumů práci předcházejících.

d) vyjádření k systematice, přehlednosti, formální úpravě a jazykové úrovni:

Elaborát je uspořádán přehledně a systematicky, formální úprava odpovídá standardům doktorandské práce. Jazyková úroveň je velmi dobrá, při vyhodnocování zjištění a v komentáři výsledků autor zdařile překonává úskalí formalizovaného popisu artefaktů a nálezových souvislostí.

e) vyjádření k publikacím studenta:

Autor publikuje od roku 2010 a ve svém portfoliu má 37 článků, jichž je autorem, či spoluautorem. Publikační činnost autora je výrazně nadstandardní.

f) jednoznačné vyjádření k doporučení či nedoporučení práce k obhajobě:

Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě s hodnocením výborná a doporučuji ji také v celém rozsahu k publikování.

V Ústí nad Labem, 18. 1. 2019

PhDr. Kamil Podroužek Ph.D.
katedra historie FF UJEP v Ústí n. L.